

SLAVEOPRØRET PÅ „PATIENTIA“ 1753

Af

GEORG NØRREGÅRD

Under overførselen af neger-slaver fra Afrika til Amerika lurede faren for et slaveoprør altid på de tætbefolkede skibe. Som regel var slavernes antal 6—8 gange så stort som skibsmandskabets, undertiden endnu højere. Kraftige foranstaltninger og stor årvågenhed var derfor på sin plads, hvis besætningen skulle sikre sig mod at blive „overløbet“, som det dengang hed, når slaverne rejste sig til opstand og tog magten på skibet. Hvad de danske slaveskibe angår, foreligger der dog kun efterretning om få sådanne oprør; almindeligvis var der fornøden disciplin til stede, så de sorte ikke fik chancen, og selv om ulykken var ude, hændte det, at besætningen ved uforfærdet indgriben fik genoprettet ordenen.

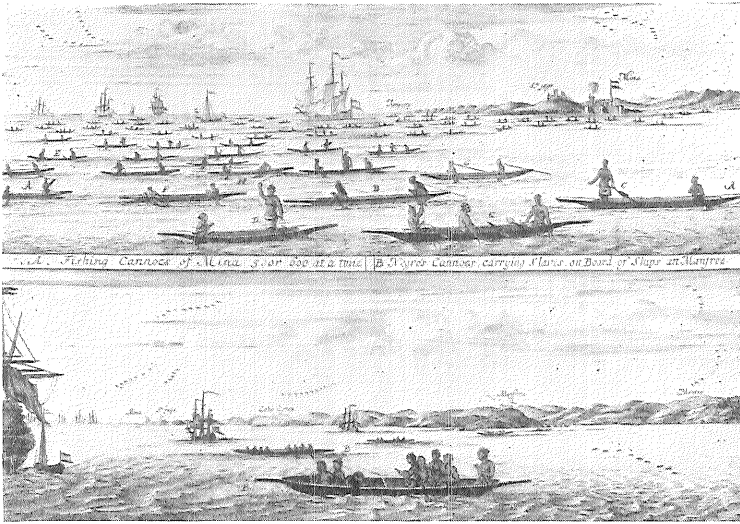
En undtagelse danner slaveoprøret på „Patientia“ 1753, i øvrigt det slaveoprør om bord på et dansk skib, hvorom der foreligger den fyldigste besked. „Patientia“ var en fregat på 70 kommercælæster og havde forhen tilhørt kongens livtjener Horstmann; men 1753 havde kongen på tilskyndelse af den almægtige overhofmarskal og gehejmeråd A. G. Moltke købt skibet og foræret det til det Vestindisk-Guineiske Kompagni. Det skete for at trøste kompagniet i anledning af tabet af fregatten „Sorgenfrey“, der den foregående vinter var forsvundet sporeløst på vejen hjem fra Vestindien. „Patientia“ blev ved overdragelsen besigtiget og vurderet til 4000 rdlr., og samtidig blev der foreslået forbedringer og reparationer til 3000 rdlr. Skibet skulle kalfatres uden- og indenbords og forsynes med „ormehud“, hvorved må forstås, at det skulle kobberforhudes.

Straks ved overdragelsen blev til kaptajn på skibet udset Ole Erichsen, der havde været to gange i Guinea som over-

styrmand på fregatten „Jægersborg“. Endvidere antog man til overstyrmand Knud Rasmussen Stege eller Stæger og til kirurg eller mester Ludvig Wismer. Sidstnævnte havde fem gange været i Vestindien. Blandt skibets besætning var også en styrmand og „bottellér“ Johannes Pedersen Grundt, der nylig havde overstået sin styrmandseksamen. Den 6. oktober 1752 udstedtes det latinske søpas for skibet og 18. oktober pas for det danske mandskab om bord. 31. oktober blev der udfærdiget spisereglement for slaverne (ranson og spisetakst) og spise- og logerings-anordning for mandskab og passagerer, og Ole Erichsen underskrev kompagniets skibsartikler med tilhørende ed. Umiddelbart derefter må skibet antages at være afsejlet. En skibsjournal forefindes ikke, og de nærmere omstændigheder ved udrejsen er ukendte.

Ankomsten til det danske fort Christiansborg ved Accra i Guinea fandt sted den 8. marts 1753 efter godt fire måneders sejlads. Kun få dage senere, den 17. marts, nåede også et andet af det Vestindisk-Guineiske Kompagnis skibe til Christiansborg, nemlig fregatten „Jægersborg“, hvis kaptajn var Jens Rasmussen Knie. Efter at de to skibe havde losset en del af deres indhold, blev alle kræfter sat ind på at skaffe dem så store slave-ladninger som muligt til overførsel til de danske øer i Vestindien. Navnlig forsøgte man at spærre handelsstierne, så de entreprenante Fantier, der købte negerslaver op til Englænderne, ikke kunne komme ind til landet bag de danske forter. De lokale negerhøvdinge fik derimod gode gaver; men til gengæld betalte Danskerne mindre end Englænderne for de slaver, de købte. Medens Englænderne gav 9 og 7 unser guld henholdsvis for en mandsslave og en kvindeslave, gav Danskerne kun 7 og 5 unser guld. 1 unse guld var lig 16 rdlr. kurant.

Takket være den anvendte energi lykkedes det ret hurtigt at få tilvejebragt så mange slaver, som skibene kunne rumme. „Jægersborg“ blev afsendt allerede 3. maj med 312 slaver, hvoraf 88 var for kaptajnens regning og opkøbt langs kysten før skibets ankomst til Christiansborg. „Patientia“ afgik 30. juli 1753, og dette skibs ladning bestod af 271 slaver for kompagniets regning, nemlig 154 mænd, 80 kvinder, 32 drenge

- 1) Fiskerkanoer ved d'Elmina.
- 2) Negerkanoer, der fører slaver fra kysten ud til et skib på reden.
(Churchills Collection of Voyages and Travels V, London 1732).

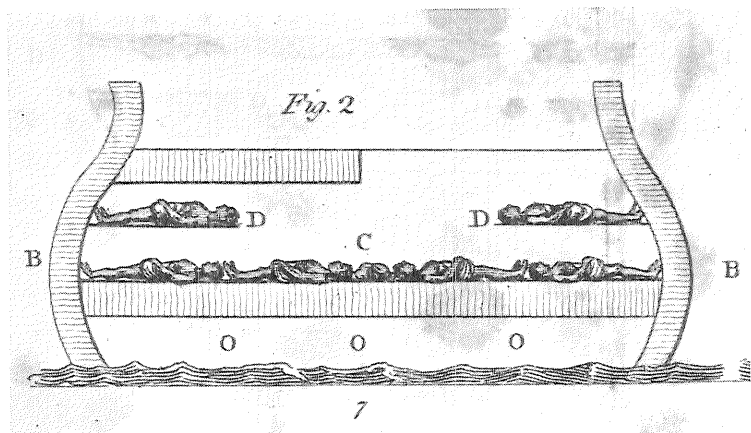
og 5 piger, desuden i privat regning 2 mænd, 1 kvinde og 1 pige, således ialt 275 negre, beregnet til en samlet værdi af 26.561 rdlr. Slaveladningen var usædvanlig stor i forhold til besætningens størrelse, idet Danskerne om bord kun talte 22 mand. Endvidere medførte skibet for kompagniets regning $301\frac{1}{8}$ lod guld à 8rdlr. guld, efter guldpris til en værdi af 2409 rdlr., men efter dagskurs 2827 rdlr. værd, ligeledes 62 elefanttænder, der vejede ialt $2507\frac{1}{2}$ pund og ansattes til en guldværdi af 1001 rdlr., efter dagskurs 1226 rdlr., og 108 såkaldte creveller (små elefanttænder), som vejede 1058 pund og havde en guldværdi af 175rdlr., en kursværdi af 187 rdlr. For kompagniets regning medførte skibet således en ladning til en samlet kursværdi af 30.801 rdlr.

„Vi levede da i det underdanigste håb“, skrev de danske embedsmænd siden fra fortet, „at når skibet lykkeligt arriverede til København, den høje direction med samme ekspedition skulle være satisfait, dog dette vort underdanigste håb blev Gud bedre [det] desværre ganske kuldkastet“.

Skibet stod ud fra Accra for en sydsydvestlig vind og vandt

i den modgående strøm kun langsomt vestover. Allerede efter få dages forløb indtrådte nu det fatale oprør. Man befandt sig da ca. 8 mil fra land ud for kysten mellem de engelske forter Cape Coast Castle og Anamabo. Oprøret kom ganske uvarslet. Det var en søndag morgen den 5. august 1753 ved halvottetiden. Slaverne var på dækket og fik just uddelt deres morgenmåltid. Besætningen øste op af mad og drikke, og kaptajnen var kommet frem fra kahytten for at våge over, at det gik retfærdigt til. Det viste sig da, at der ved den bakke, som styrmand Stege forvaltede, manglede en kvindeslave, som var blevet tilbage i banjeren, mellemdæks, hvor størsteparten af slaverne opholdt sig den meste tid under overfarten. Stege kaldte da på to dæksslaver, den ene kaldet „den engelske kok“ eller Jack eller Qvabena, den anden kaldet Coffi, og sendte dem ned efter kvindeslaven. De kom også op med hende, men gik straks efter ned igen, og bagefter fulgte en tredie dæksslave Anim, som fik ordre til at svabe i kvindebanjeren, hvor de syge blandt slaverne havde brækket sig. Bag efter gjorde man sig klart, at disse tre sorte alle tilhørte Krepifolket, en krigerisk negernation, der boede øst for floden Volta og var meget fjendtligt indstillet mod de negre vest for floden, der stod under dansk indflydelse. Man fandt også ud af, at der fra den dag, negrene kom om bord, havde eksisteret en aftale mellem fem negre om at forsøge et oprør.

Dette, at de tre negre fik lejlighed til at følges under dækket, indebar ikke i sig selv nogen fare. Hvad der ved denne særlige lejlighed kom dem til hjælp, var, at kaptajnens kahyt var tom for mennesker, og i den fandtes geværkisten med bøsser og hugvåben. Den engelske kok skal lige i forvejen have været nede i kahytten med nogle fade og således kunnet gøre sine iagttagelser. Det var en utilgivelig letsindighed om bord i et slaveskib at lade skibets håndvåben stå uden bevogtning, især da der manglede lås til geværkisten, og man kan næppe bebrejde de tre sorte, at de benyttede en så fortræffelig lejlighed til at sætte sig i besiddelse af våbnene. Åbenbart gik de hastigt til værks. Et øjeblik efter, at de var gået ned, blev det klart, at der var noget galt.

Tværsnit af slaveskib.

(Th. Clarkson: The History of the Abolition of the African Slave Trade, London 1808).

Det blev kahytsdrengen Rasmus Hansen, der først kom til at stå over for de væbnede oprørere. Han blev sendt ned efter pigment i kahytten. Dette skulle uddeles til slaverne, for at de kunne indgnide sig dermed. Da han kom derned, stod de tre sorte med hver sin huggert. Slaven Anim huggede ham straks over hånden, og da han spurgte, hvorfor slaven gjorde det, huggede Anim ham i hovedet. Han løb derpå skrigende op ad trappen med Anim og den engelske kok efter sig, og det var denne alarm, der først vakte besætningen. Anim huggede ham nu i skulder og arm, så han faldt henad dækket. Kirurgen Wismer, der var øjenvidne til dette optrin, påstod siden, at det sidste hug var så kraftigt, at der gik et stykke ben ud af kahytsdrengens hoved.

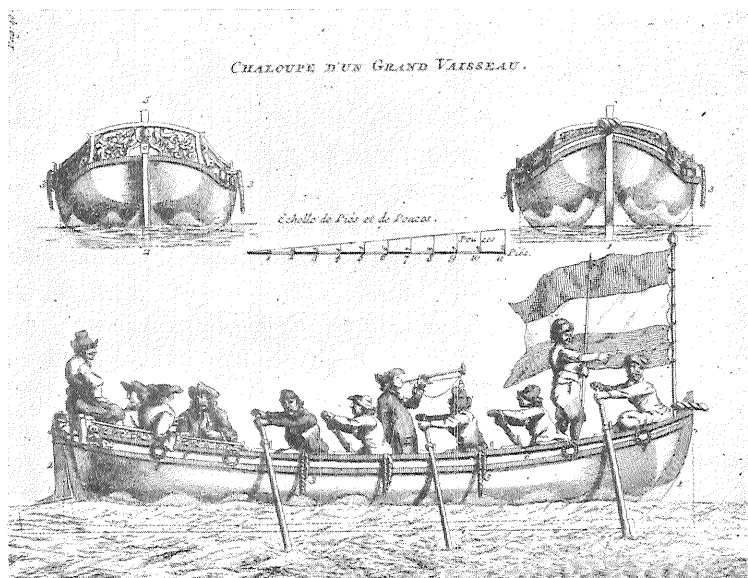
Anim sprang derpå efter kaptajnen om styrbord og den engelske kok efter kirurgen om bagbord. Kirurgen fik et sår i højre arm, men Anims våben faldt over kaptajnens hoved, så det gennemskar den tykke hat, han bar, og trængte helt ind til hjerneskallen. Det øvrige nærstående mandskab, der ikke kunne komme frem på dækket, som overalt var opfyldt af siddende slaver, for op i vanterne, deriblandt styrmand Stege,

som opholdt sig lige i nærheden af kaptajnen. De lidt fjernere stående medlemmer af besætningen med styrmand Grundt i spidsen greb, hvad de kunne få fat i og begyndte at jage slaverne ned under dækket gennem storlugen. Også tømmermanden Hans Rasmussen, der havde opholdt sig ude ved bovsprydet for at fiske, deltog i dette arbejde.

Kaptajnen blev nok såret, men lod sig ingenlunde kujonere; han greb Anim i brystet med den ene hånd og fik fat i huggerten med den anden, og samtidig råbte han gevalt. I første omgang var det dog kun kahytsdrengen og kirurgen, der kom ham til hjælp. Mens han tumlede med negeren og fik ham væltet over en kanon, stak kahytsdrengen en kniv i livet på den sorte, og kirurgen greb om hans huggert; men Anim trak våbnet gennem hånden på ham, så de fire fingre blev læderet og de to af dem siden stive. Først da der kom flere til, fik man bugt med den sorte. Med møje blev han kastet op på rælingen og over bord. Lige før han faldt, mødte Stege modigt op, slog ham med en „falkenter“ over hovedet, vristede huggerten fra ham og løb fremefter med den, idet han råbte: „Jeg er ikke beredt, jeg er ikke beredt at dø endnu“.

Efter at have hugget til Wismer løb den engelske kok ned i kabyssen og huggede skibskokken Jacob Nimand over knæskallen. Derpå løb han igen ned i kahytten og gav sig sammen med Coffi til at lade geværene. Imens lykkedes det Grundt og tømmermanden tillige med en del af matroserne at få gennet de mange slaver under dækket og lagt storlugen over og surret den fast. Styrmand Stege råbte herved til dem, at de ikke måtte slå for hårdt på slaverne. Nogle få af de sorte løb dog fremefter ud i skibets gallion og retirerede næsten helt ned til vandet. Herefter var der således et ryddet dæk og i virkeligheden kun to oprørere mod hele besætningen, ganske vist forsynet med skydevåben, medens skibets mandskab ikke havde et eneste gevær i hænde.

Kaptajnen kaldte nu mandskabet til hjælp mod de to negre i kahytten og råbte til bådsmanden, at han skulle tage sin store økse og gå ned og se, hvad han kunne gøre; han mente ikke, de sorte havde fået ladet geværene endnu. Bådsmanden

Chalup til stort skib.

(L'art de bâtir les vaisseaux, Amsterdam 1719).

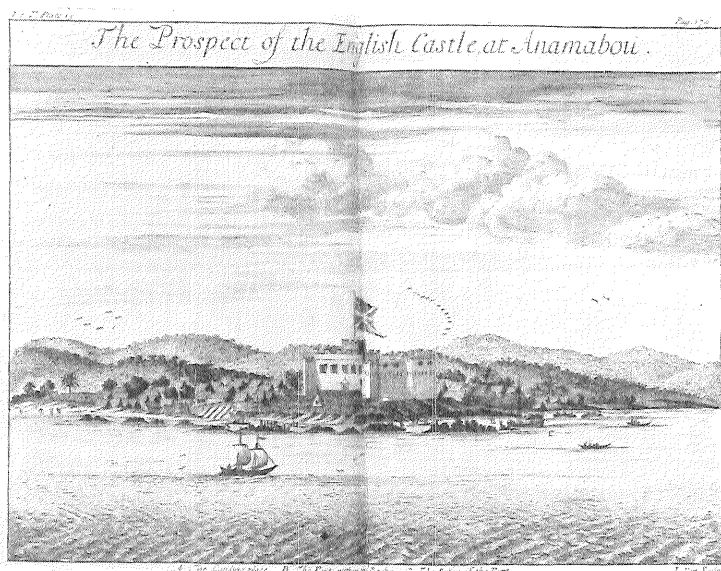
parerede ordre; men da han var kommet to trin ned, faldt det første skud og ramte ham, så han styrtede om; han døde dog ikke lige straks. En om bord værende konstabel kom nu løbende fra skibets forstavn, hvor en slave havde stukket efter ham; men idet han ville fare ned af trappen, faldt det næste skud fra kahytten, og han faldt død om på stedet. Endelig kom en matros til; men han blev ramt af det tredie skud og faldt død hen over en kanon. Den engelske kok vedblev at skyde, mens Coffi ladede geværene, og kaptajnen og kirurgen passede på, at de ikke skulle springe op på dækket. Kaptajnen råbte nu ikke een, men mange gange, at de allesammen skulle komme og styrte sig ned i kahytten på een gang; han tilbød selv at gå forrest, han mente alligevel ikke, han blev til mand mere. Ingen kom imidlertid eller svarede på hans råb. En del af mandskabet var i forstavnen, en del i vanterne. Kaptajnen gik nu frem og forsøgte med en bådshage at få tillukket kappen over nedgangen til kahytten; herved fik han imidlertid et skud løst krudt i an-

sigtet, så han kom til at se farlig ud, og resterne af hans hat fløj i søen; man bragte ham straks noget vand, så han kunne vaske det værste af.

Efter denne forskrækkelse gav kaptajnen op, og man begyndte at sætte skibets chalup og båd ud. Der hersker i vidneudsagnene nogen divergens, om det var kaptajnen eller styrmand Stege, der gav ordre til at gå fra borde. Ifølge kirurgens vidnesbyrd, som er et af de udførligste, kom styrmanden til kaptajnen, lige før denne fik skuddet i ansigtet og sagde, at det var bedst at sætte fartøjerne ud, og kaptajnen sagde: „Ja, gør eders bedste“. Kahytsdrengen fremstillede det derimod således, at kaptajnen efter at have overstået skuddet råbte til Stege: „Når I ikke vil hjælpe noget og ej heller gøre, hvad jeg har sagt, så ser jeg ingen redning mere, hvorfor det er bedst, at I sætter chaluppen ud“. Som helhed er kahytsdrengets beretning nok så pålidelig som kirurgens og i dette tilfælde også den sandsynligste. Ifølge andre vidnesbyrd var det styrmand Stege, der løb fremover på dækket og udråbte ordren til at sætte chaluppen ud, idet han skreg, at negrene ville gøre det af med hele besætningen. Formodentlig har han først gjort dette efter at have indhentet kaptajnens ordre.

I alt fald satte man chaluppen ud, men den slog mod skibssiden og blev læk; styrmand Stege og et par mand sprang dog straks ned i den og søgte at stoppe hullet med klude. Stege ville have, at man straks skulle lægge fra borde; men den ene af de to mænd, matrosen Morten Jensen, foreholdt ham, at de burde hjælpe deres kammerater og tage dem med, og de entrede da begge op i skibet igen, medens skibsbødkeren blev tilbage for at øse chaluppen læns. Dernæst blev båden søsat uden uheld, og Stege var igen første mand til at hoppe ned. Kaptajnen, styrmand Grundt og en matros gik nu ned i chaluppen til bødkeren, mens resten af besætningen gik i båden og desuden medtog fire negre, der havde hjulpet dem under ustyret på skibet. Blandt disse fire var bombaen, der havde opsynet med slaverne. Således opgav en besætning på 19 mand kampen mod de to negre i kahytten.

Da fartøjerne havde forladt skibet, viste det sig hurtigt, at

Anamabo fort.

(Churchills Collection of Voyages and Travels V, London 1732).

chaluppen ikke var sødygtig. Båden måtte derfor standse og samle de fire mand op, som var i den, hvorefter man lod den drive. Da man var kommet i nogen frastand fra skibet, begyndte negrene at skyde fra agterskibet eller kahytvinduerne efter båden, men de ramte ikke. Styrmand Stege sagde ved den lejlighed til kammeraterne: „Børn, sid her hid for mig, det er ikke Eder, men officererne, de skyder efter“. Sluttelig skød slaverne også med kanonerne, men uden at ramme. Mandskabet i båden roede derefter hele dagen „meget miserable og slette, både i klæder og andet“. Samme aften kl. 19 arriverede de til Anamabo red. De havde ingen videre mad i båden og medbragte kun en løs stang og en presenning, der kunne bruges som sejl. Ifølge et enkelt vidneudsagn havde de dog med sig en gris og en bakke bønner til fortæring på rejsen. Ved ankomsten til Anamabo blev de straks taget om bord i det engelske skib „Triton“, der førtes af kaptajn J. Chilcott fra Bristol. De fik her mad og drikke, og de sårede blev forbundne ;

men allerede kl. 20 blev der udsendt to både og en jagt for at søge efter „Patientia“. Et af disse fartøjer blev udlånt fra „Triton“, et andet fra et engelsk skib, der ligeledes lå på reden, og hvis kaptajn var Rich. Jackson fra Liverpool. Styrmand Grundt med tre matroser kom om bord i jagten og afsøgte havet i fem dage, indtil de lørdag eftermiddag den 11. august landede ved det engelske fort St. James ved Accra og derpå over land begav sig det korte stykke vej til det danske fort Christiansborg.

Heller ikke de to både observerede „Patientia“; men allerede dagen efter ulykken, den 6. august, kunne man fra de engelske skibe ved Anamabo se fregatten ligge noget vestligere omtrent ud for det hollandske fort Mori (fort Nassau). Samme dags eftermiddag kl. 16 gik kaptajn Ole Erichsen med de matroser, han endnu havde hos sig, i båden og roede frem imod „Patientia“ for igen at komme i besiddelse af skibet. Kaptajn Chilcott lånte ham sin tømmermand og fem velbevæbnede matroser til denne ekspedition. Ud på aftenen nåede de frem i skibets nærhed.

Siden besætningen den foregående dags morgen havde forladt skibet, havde negrene skaltet og valt med det. Næppe var de sorte blevet ene på skibet, før de to mand fra kahytten med en stor økse, som de fandt i geværkisten huggede sig gennem det tynde skillerum, der spærrede adgangen til slavernes banjer, og begyndte at frigøre dem for deres lænker. Den engelske kok lukkede dernæst også storlugen op og kaldte de stærkeste op til hjælp. De to døde, der lå på dækket, blev straks kastet over bord, men den hårdtsårede bådsmænd fik lov at blive liggende, til han var død; da blev også han kastet udenbords. Slaverne hjalp nu hinanden at blive fri for jernlænkerne, og efter at man således havde skaffet sig friheden, blev kompagniets kiste slået i stykker og det guld, som var deri, delt mellem oprørets ledere. I øvrigt festede negrene og drak sig fulde. Den engelske kok gik nu med en lille kano ind til det engelske fort Cape Coast Castle. Han fik herfra fortets engelske „bos“ John Clifton, fortets bomba Peter Falkengren og tre soldater samt en større kano med sig tilbage. De stævnedes ud fra fortet søndag

aften kl. 21, og da de mandag morgen nåede frem til skibet, truede de drukne negre med at skyde Clifton, hvis han forsøgte at gå om bord. Han råbte imidlertid op til dem og tilbød at føre skibet til ankers ved Cape Coast Castle, og man tillod ham da at entre om bord. Han fandt alting på skibet i en meget slet forfatning, og negrene var så medtaget, at de ikke kunne hive ankeret op. De vidste derfor ikke bedre end at kappe ankeret, hvilket skete mod Cliftons vidende. Da skibet nåede frem til reden ved Cape Coast Castle, søgte han at bøje et kabel til et nødanker, men denne indretning formåede ikke at holde skibet, og det drev da forbi det engelske fort henimod fort Mori. Inden de var drevet bort fra Cape Coast Castle, kom den engelske løjtnant George Dundas om bord med seks soldater; men ingen af dem var sømænd, så de kunne ikke dirigere skibet. Ud for fort Mori fik nødankeret imidlertid fat i en klippe, og skibet blev liggende. På dette tidspunkt var utallige kanoer kommet ud med negre fra hele kysten; de ville straks overskære ankertovet for at få skibet til at drive på land; men Clifton posterede tre soldater ved rælingen med ordre til at vise deres flintebøsser og drive dem væk. Desuden sendte han Falkengren og Dundas i land efter hjælp.

Så snart de var gået fra borde, omringede negerkanoerne skibet, og på én gang som på et givet signal entrede negrene skibet fra alle sider og styrtede sig plyndrende over det. De få englændere, der var tilbage på skibet, formåede ikke at hindre ugerningerne.

Dette varede ved til om aftenen kl. 18, da der kom adskillige kanoer fra fort d'Elmina fulde af hollandske soldater og tilbød englænderne deres hjælp. Det blev til, at seks af hollænderne kom om bord, medens resten af kanoerne kredsede om skibet for at holde negrenes kanoer på afstand. Samtidig kom et hollandsk kystskib til, og Clifton bad dets kaptajn sende nogle søfolk over, der kunne manøvrere med „Patientia“; men så snart disse folk var kommet inden borde, meddelte den styrmand, der anførte dem, at hans kaptajn havde beordret, at han skulle afslutte en overenskomst med englænderne om deling af byttet på skibet, så hver af de to nationer fik halvdelen af,

hvad der var bjerget eller i behold. Clifton havde imidlertid hverken skrivegrejer eller papir, og hollænderne ville ikke nøjes med hans givne ord. Det endte derfor med, at de hollandske søfolk forlod „Patientia“ uden at have ydet bistand, og da de var væk, løb de hollandske soldater ned i skibet og hentede dunke og flasker, hvis halse de slog af for at forlyste sig med indholdet. Endvidere langede de en del af de våde varer ned til kammeraterne i bådene. Såvidt Clifton kunne se, tog hollænderne på skibet lige, hvad de ville, og lod uden modstand negrene komme om bord og fortsætte plyndringerne. Lidt over kl. 19 forlod de skibet, og deres indsats var således ikke forskellig fra de rovgriiske kystnegres. Efter at de var forsvundet, begyndte negrene først rigtig at tage for sig. De brækkede i stykker og slog itu, og de bortførte nu alt rørligt, slaver, elefanttænder, sengetøj, geværkister samt kahytvinduer og døre. Dette varede ved omtrent til kl. 21,30, da der kom en engelsk båd ud fra Anamabo fort og hentede en del slaver og elefanttænder. Herved hændte det, at en kvindeslave tabte en lille bylt, som hun havde haft skjult i sit lændeklæde. Clifton tog den op og fandt i den en lille kasse så tung, at han skønnede, at den indeholdt guld, hvorfor han gav den til en af hans egne pålidelige slaver, som bragte den i land i til Cape Coast Castle. Endvidere fratog han en neger en sølvkærde og noget mere guld, som han forvarede i sin egen lomme, idet han stolede på, at negrene ikke turde overfalde eller visitere hans person. Endelig sendte han også to kanoer i land med 35 slaver og 11 creveller. Kort tid efter at dette var sket, ved 23-tiden om aftenen, nåede Ole Erichsen med sin båd frem til Anamabo. Den nærmede sig forsigtigt; de medbragte engelske soldater fik brug for deres våben, inden det lykkedes danskerne at komme om bord, og nogle negre, der var ved at bortføre elefanttænder, blev skubbet i søen sammen med tænderne, så snart danskerne stod på dækket. Ole Erichsen overtog derpå kommandoen over skibet, og Clifton og hans folk forlod det omgående. Clifton gav bagefter en skriftlig beretning om, hvad der hændte, mens han var om bord; og Peter Falkengren og fem englændere satte deres navne eller mærker på dette aktstykke til bekræftelse.

Kaptajnen kommanderede straks seks mand i båden for at bugserer skibet fra land, men det kom derved til at drive med strømmen langs kysten og standsede først, da man på Anamabo red lod ankeret falde.

Det var et sørgeligt syn, der mødte de danske søfolk, da de igen stod på deres skib. Hvad der ikke var bortstjålet, lå hulter til bulter. Uorden herskede oppe og nede. Sejlene var skåret løs fra ræerne, og nogle af dem var revet i stykker. Kanonerne var ubrugelige. Selv vindueskarme og dørkarme var bortfjernet. Skænk, chatol, bænke og bord i kahytten var fjernet eller hugget i stykker. Ikke så meget som en tekedel var ladet tilbage til besætningens brug. Kaptajnen skrev derfor straks til fort Christiansborg om at få sendt det nødvendigste af husgeråd og våben, knive og slavebøjer, samt en sejlmasker med sejldug, nåle og garn. I de følgende dage hjalp den fortræffelige kaptajn Chilcott med disse sidste ting og sendte endda noget af sit mandskab over for at hjælpe med syarbejdet. Ligeledes gav han kaptajn Erichsen en skriftlig redegørelse for „Patientia“s forfatning ved danskernes tilbagevenden dertil.

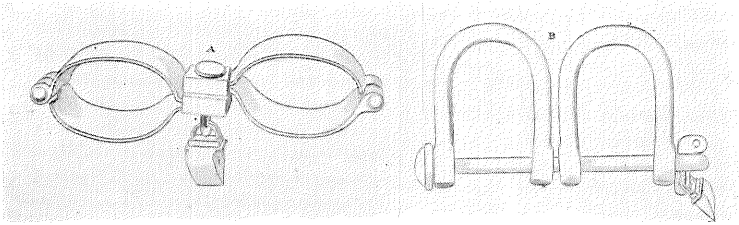
Den vigtigste opgave måtte imidlertid blive at skaffe så meget af skibets ladning af slaver, guld og elfenben tilbage som muligt, hvad enten „varerne“ befandt sig hos kystnegrene, englænderne eller hollænderne. Ved skibets generhvervelse fandtes endnu 14 forkomne slaver om bord, nemlig 10 mand, 3 kvinder og 1 dreng; to mand døde dog kort efter. Endvidere var der bevaret 90 elefanttænder eller creveller. Hovedmængden af værdierne var imidlertid forsvundet. En uge senere fik man fra kaptajn Jacksons skib udleveret 22 slaver og 17 creveller, som Jackson havde taget fra negrene. Man havde derefter ialt 32 slaver, hvoraf 12 kvinder og 1 pige.

For at få fat i flere, måtte man have hjælp fra fort Christiansborg. Allerede den første aften, da båden arriverede til „Triton“, havde styrmand Stege på kaptajnens vegne skrevet til guvernøren og sekretrådet på fortet og ganske kort fortalt om ulykken. Brevet nåede fortet den 8. august om aftenen. „Gud ved, med hvilken bedrøvelse og konsternation vi gennemlæste dette brev“. Man samlede sig dog til at sende meddelelse

til de negerbyer langs kysten, der havde dansk flag, for det tilfælde „Patientia“ skulle drive ind på denne del af kysten. Desuden udfærdigede man breve til den hollandske generalguvernør på fort d'Elmina, Jan van Voorst, og til den engelske chefagent på Cape Coast Castle, Th. Melvil, for at bede dem hjælpe kaptajnen med at få skibet igen og skaffe ham, hvad der måtte være kommet i land af ladningen ved deres forter. Just som disse breve afgik, modtog man den 10. august om aftenen en ny skrivelse, denne gang affattet af kaptajnen selv og med beretning om generhvervelsen af „Patientia“ og om hollændernes plyndringer på skibet. Man besluttede derfor at tilskrive generalguvernøren og chefagenten endnu en gang, og næste morgen vedtog sekretrådet ved det danske etablissement at sende et af sine medlemmer, købmand C. M. L. Schmidt, op ad kysten, dels for at udforske, hvorledes oprøret var sket, dels for at forhandle med englænderne og hollænderne. Han afrejste den 11. august om aftenen i en stor kano og var ledsaget af constabelen Esau Christensen Quist, der forstod neger-sprog. Desuden fik han med sig styrmand Grundt og hans tre matroser, der lige i forvejen var nået frem til fortet efter deres frugtesløse eftersøgning af „Patientia“. Kanoen var ladet med husgeråd og sejdug.

Undervejs blev det storm, og Schmidt led søsygens kvaler, men den 15. august nåede han dog frem til „Patientia“. Han traf her kaptajn Erichsen „udi svag og sygelig tilstand, blesseret i hoved, ansigt og hænder, de andre skibsfolk dels lidet blesserede, dels friske“. Selve skibsskroget fandt han ubeskadiget, og sejlene var snart reparerede.

Ved at spørge sig for hos besætningen søgte han at danne sig et begreb om oprørets hele forløb. Han erfarede herved, at den engelske kok havde haft det ret frit om bord. Medens hver af slaverne ellers var slået i to bøjer, havde han gået rundt på dækket uden lænker og hjulpet til med at bære fade og tallerkener. Hans to staldbrødre havde hver især kun været forsynet med en enkelt bøje. Den engelske kok havde nu og da underholdt sig med en kvindeslave; men kaptajnen havde ikke tiltrøet ham noget ondt og ikke deraf taget anledning til at passe

Slavebøjer.

særligt på ham, skønt kvindeslaven, medens hun var i slavebygningen på Christiansborg, havde forsøgt at bryde ud. Derimod havde kaptajnen „såvidt muligt“ holdt et øje med 30 mærkede slaver, som han havde fået om bord med en advarsel om, at man ikke kunne stole på dem; blandt disse var Coffi.

Da Schmidt bebrejdede kaptajnen, at han havde ladet geværkisten stå ulåset og ubevogtet, svarede kaptajnen: „Ja, Gud bedre mig så sandt, det var min store forseelse“.

Åbenbart forsøgte besætningen at forsvare sin handlemåde under oprøret, idet de overdrev den fare, de havde svævet i. Schmidt fik derfor det indtryk, at før besætningen gik i bådene, var det lykkedes den engelske kok og Coffi at befri adskillige af deres racefæller fra lænkerne, så de kom frem på dækket med huggerter, knive o. lign. og for løs på besætningen. Man havde også en historie parat om, hvorledes en af de sorte havde stukket efter tømmermanden; men han reddede sig ud i gallionen og ud på bovbrættet, og da slaven sprang efter ham, fik han sin kniv op af lommen og stak negeren dermed, så han faldt i søen og druknede. Da besætningen siden blev underkastet edeligt forhør, talte tømmermanden slet ikke om denne episode; men alle de adspurgte var enige om, at dækket var ryddeligt, da de gik i bådene.

Mest påfaldende forekom styrmand Steges optræden. At denne mand var uværdig til sit embede vil være klart af det foregående. Han var heller ikke just agtet blandt sine skibsfæller; til daglig havde han kommanderet mere end kaptajnen og brugte store ord. Det er ikke bevisligt, at han skulle have

været i ledtog med oprørerne, således som det faktisk blev antydet i flere vidneforklaringer. Man heftede sig allerede ved, at Anim, da han kom op fra kahytten med huggerten, ikke straks havde kastet sig over Stege, der sad på rælingen lige for opgangen, men havde angrebet kaptajnen. Stege havde derved fået tid til at redde sig op i vantet; men det er forståeligt, at negeren først kastede sig over skibets øverstkommanderende. Schmidt nøjedes med at spørge styrmanden, hvorfor han ikke kom kaptajnen til hjælp straks; han svarede, at han først måtte søge at redde sig, og at han også siden kom kaptajnen til hjælp. Schmidt skriver derefter: „Videre fandt jeg uforment at spørge ham, siden han ej gav noget retskaffent og sandfærdigt svar“.

Den opgave at forhandle med englændere og hollændere tog købmand Schmidt op samme dag, som han kom til Anamabo red. Han gik sammen med kaptajn Erichsen og konstabel Quist om bord hos kaptajn Jackson og spurgte, om han ikke havde mere af „Patientia“s ladning, end han allerede havde udleveret. Han benægtede det pure; men da man nu „taledede ham stærkt til“ og sagde, at man vidste, at han havde mere, lovede han at spørge sine folk, og på den måde afsløredes det, at hans skib endnu rummede en crevel fra det danske skib. Ligeledes havde man fra Chilcotts folk hørt, at Jackson havde en lang trosse, og spurgte nu efter den; Jackson nægtede igen, men efter nogen tids forløb kom den for en dag; den var 120 favne lang og 2½ tomme tyk. Jackson gav derefter danskerne en seddel med sit navn og hjemmehør.

Dernæst gjaldt det at få fat i det mest mulige af, hvad der var kommet i land af ladningen. Schmidt fandt det ikke rådeligt at forhandle direkte med kystnegrene. De tilhørte Fantifolket og var efter hans opfattelse „en røveragtig og meget ond nation at omgås med, særlig når nogen har palaber med dem“. De Fantier, der kom om bord med vand, var det håbløst at få sandheden ud af.

Schmidt erfarede dog, at en del af slaverne var kommet til Cape Coast Castle og fort d'Elmina. Af frygt for Fantierne var han imidlertid ikke dristig ved at rejse dertil i kanoen fra

Christiansborg. Derimod fik han kaptajn Erichsen til at gå med „Patientia“ til Cape Coast, så snart vinden var gunstig. Dette indtraf den 18. august, og dagen efter ankrede skibet op ud for det engelske fort. Den engelske chefagent Th. Melvil tog venligt imod de danske gæster, og både Schmidt og Erichsen kalder ham i deres breve en meget artig mand. Han meddelte, at han fra sine negre havde bjerget 66 slaver, hvoraf 1 var død, 106 unser og 7 rdlr. guld og 15 creveller, og han erklærede sig villig til at forhandle med sine negre om bjergelønnen. Han kunne dog ikke gøre dette, før de tilsvarende forretninger var bragt i orden på det hollandske fort. Den følgende dag rejste Schmidt, Erichsen og Quist derfor til fort d'Elmina; men der var modtagelsen ikke nær så venlig. Generalguvernøren van Voorst nægtede at have nogen af slaverne, men han lovede dog, at hvis hans negre havde nogen, ville han forhandle med dem om udleveringen, og han bad derfor om 2—3 dages respit, til han fik sine sorte indkaldt. De tre danskere rejste derfor tilbage til Cape Coast Castle samme eftermiddag; men da de kom dertil, stormede det så stærkt, at de ikke kunne komme ud til „Patientia“. Stormen vedblev en hel uge, og i al den tid måtte de blive hos englænderne. Først den 27. august blev havet roligere, så de kunne komme ud til skibet, og samme dag fik de brev fra hollænderne, at de kunne komme og få udleveret de fremfundne slaver, når bjergeløn blev fraregnet.

Kaptajn Erichsen var nu for syg til at rejse anden gang til d'Elmina; men 28. august drog Schmidt og Quist af sted; van Voorst havde fået fat i 17 slaver og fastholdt, at der ikke var flere at finde; han forlangte trediedelen i bjergeløn, men så meget ville Schmidt ikke give, fordi han følte sig overbevist om, at hollænderne tilbageholdt både guld, slaver og elfenben. Det endte med, at Schmidt måtte afstå 1 mand, 1 kvinde og 2 drenge, og således kunne han vende tilbage til „Patientia“ med 13 slaver. Forgæves bad han van Voorst give en erklæring om, at hans negre ikke havde flere slaver fra „Patientia“. En sådan erklæring ville han først afgive efter opfordring fra fort Christiansborg, og den blev også senere givet.

Den 29. august rejste de to forhandlere, ledsaget af kap-

tajnen, på ny til Cape Coast Castle. Forretningerne her blev dog ikke ordnet så snildt, som man kunne have ventet. Negrene var mødt op med en mængde fordringer på danskerne, nogle af temmelig gammel dato, og nu forlangte de sig betalt i slaver fra „Patientia“. Navnlige krævede høvdingen i Anamabo, Corantyn, opgørelse i et mellemværende fra 1723, hvorefter han havde til gode for 6 køer, 3 slaver, 1000 yams og 145 kister milliekorn. Fra Christiansborg havde man imidlertid talrige modkrav på ham, bl. a. for en hel båd med flinter, brændevin o. a., som han havde taget ved lejlighed; der var også en historie om et forfalsket guldarmbånd, og man foreslog, at han skulle komme til Accra og få sine palabre ordnet. En anden sag syntes alvorligere. Den aften, danskerne igen var blevet herre på skibet, var der blevet skudt og hugget til højre og venstre med det resultat, at 10—12 Fantier var faldet, og nu blev der forlangt en svær mængde slaver som bod for dem. For enkelte af de faldne krævede slægt og venner 10, 16, 30 eller 40 slaver til gengæld. Man kan ingenlunde påstå, at englænderne støttede Fantiernes krav — tværtimod; men på forhånd kunne man ikke vente at opnå gode vilkår. Plyndringen var sket ud for den del af kysten, hvor Fanti boede, og en god portion af byttet var havnet hos dem. Navnlige Corantyn og hans folk var af Danskerne anset for de argeste gavtyve. Det var derfor ganske usandsynligt, at man skulle generhverve „Patientia“s ladning blot tilnærmelsesvis.

Efter tre dages forhandlinger på Cape Coast Castle opnåede man dog en ordning. Af de 66 slaver, som chefagenten havde samlet på Cape Coast Castle, døde 2, og 13 mand og 4 kvinder måtte afstås i bjergeløn, således at der kun blev 33 mand, 10 kvinder, 1 dreng og 1 pige tilbage. Af de 106 unser 7 rdlr. guld, som var bragt til fortet, betaltes 18 unser 11 rdlr., således at der blev 87 unser 12 rdlr. eller i alt 1404 rdlr. tilbage. Desuden udleverede englænderne 15 creveller. Slaver og creveller gav købmand Schmidt videre til kaptajn Erichsen, men gullet tog han med til Christiansborg. Desuden fik han af chefagenten særskilt overrakt et forseglet tørklæde med styrmænd Steges segl på og guld i og en papirpakke med guld,

forsynet med kaptajnens segl; det var disse værdier, Clifton havde taget på kvindeslaven om bord på „Patentia“. Også disse ting tog købmand Schmidt med til Christiansborg, idet han mente, de til dels kunne tjene det Vestindisk-Guineiske Kompagni til erstatning for de store tab, det havde lidt ved negeroprøret. Ligesom på d'Elmina forlangte Schmidt en erklæring om, at der nu ikke var holdt noget tilbage af de danske ejendele; men heller ikke chefagenten afgav et sådant aktstykke, før sekretrådet på Christiansborg krævede ham for det.

Ved delingen af slaverne på Cape Coast Castle mellem englænderne og danskerne forekom en ejendommelig episode, som i nogen grad tjente til at underbygge den mistillid, der samlede sig om styrmand Stege. Schmidt havde fra Christiansborg ordrer til så vidt muligt at få anstifterne af oprøret udleveret, for at man hos dem kunne få at vide, hvorledes oprøret var opstået, og hvor „Patentia“s ladning var forsvundet hen. Om fornødent skulle købmanden i deres sted afstå slaver til 3—4 gange så høj værdi. Da han nu forlangte den kvindeslave, der havde haft guld på sig, udleveret, satte styrmand Stege og kaptajn Erichsen sig på det kraftigste derimod ud fra den betragtning, at de ikke på ny ville tage denne skabning om bord i deres skib; Englænderne ville lige så gerne udlevere den ene som den anden. Schmidt gjorde da kaptajn og styrmand ansvarlige derfor, hvis det ikke lykkedes at opklare anstiftelsen af oprøret, og opgav derefter kravet på slavinden; men da de to søfolk heller ikke ville have den engelske kok om bord, svor Schmidt højt og dyrt på, at han ikke skulle gives i bjergeløn, og han kom så ud på skibet.

Her blev han imidlertid yderst slet behandlet. Efter forhandlingernes afslutning og værdiernes deling lettede „Patentia“ den 31. august anker for at gå til Christiansborg, og man var tre dage undervejs, således at man først ankom til det danske fort den 2. september. Hver morgen og aften på denne rejse blev den engelske kok kattet, slået med et tovstykke, og besmurt på alle lemmer med pigment og salt, „ja, end ikke forskånet de skammeligste steder“. Købmand Schmidt var meget imod dette og sagde til kaptajnen og styrmanden, at de

skulle vente med at traktere ham på den måde, til han var forhørt; men Stege svarede hånligt, at sådan måtte man ikke tale om bord. Schmidt tav da stille for at undgå vidtløftigheder; men efter at han og kaptajnen den 2. september var gået fra borde for at søge land, blev den engelske kok på Steges ordre pisket så voldsomt, at han næste morgen, da guvernøren og sekretrådet forlangte ham bragt i land, var død og kom ind til kysten som lig. I en erklæring, som otte vagtfolk på fortet udstedte, hed det: „Han [var] opsvulmet og på ryggen ganske af katfiskens huden helt afgang mest fra nakken til rompen, og så vi, at han både i øjnene og udi næseborene, på ryggen og udi røret på hans gemægt overalt på anmeldte steder var besmurt med stærk salt og pigment, som var indgået derudi, og kan vi ej andet se eller efter skønsomhed sige, end at han må være slaget ihjæl og ved slig pine derhos død af samme medfart“.

Omgivelserne kunne efter dette ikke lade være at rette den mistanke mod styrmand Stege, at han aflivede den engelske kok, fordi kokken kunne have røbet noget om ham, der ikke måtte komme frem. I indberetningen til kompagniet indrømmede guvernøren og sekretrådet dog, at de måtte lade denne mistanke stå ved sit værd.

Foruden kokkens lig blev der bragt 10 slaver i land, som blev taget i forhør af fortets trofaste og højst fortjente bud, negeren Soya. Den ene af dem var en Krepineger og havde som landsmand af oprørslederne fået part i guldet, da det blev delt, efter at besætningen havde forladt „Patientia“. Han havde fyldt sin rigdom i en strømpe, men da hollænderne kom om bord, havde en af deres negre, som var „generaldreng“ på d’Elmina taget det fra ham og bragt ham sammen med to kvindeslaver til d’Elmina. Vidnesbyrdet om dette guld gav således sikkerhed for, at kystnegrene ikke havde fremlagt alt, hvad de havde taget til sig på „Patientia“.

Efter anmodning af kaptajn Erichsen blev nu også besætningen taget i forhør, idet han anførte, at dels kunne vidnerne dø, dels kunne deres hukommelse let forskyde sig, før de kunne komme til afhøring i København. Styrmand Stege var dog ikke

blandt dem, man brød sig om at forhøre. Af det guld, tilhørende ham, som købmand Schmidt havde konfiskeret på Cape Coast Castle, fik han alligevel en del tilbagegivet til indkøb af fornødenheder. Ligeså fik kaptajnen en sum af sit konfiskerede guld til genanskaffelse af klæder og nødvendighedsartikler; kaptajnens guld havde en værdi af 300 rdlr., styrmandens af 776 rdlr., og hver af dem fik udleveret guld til en værdi af ca. 150 rdlr. Resten blev indsendt til direktionen i København. For den øvrige besætning foreslog guvernøren og sekretrådet, at det danske guvernement i Vestindien, når „Patientia“ kom dertil, skulle tilbageholde en præmie, som ellers skulle udbetales for det antal slaver, som blev afleveret levende efter overfarten. På denne måde gav man kompagniet mulighed for at skaffe sig nogen erstatning, hvis det skulle komme til det resultat, at besætningen ikke havde gjort sin pligt under slaveoprøret og burde bøde derfor. Kompagniets tab som følge af oprøret blev anslået til ca. 20.000 rdlr.

I alt var der reddet guld til en værdi af 1411 rdlr., 40 elefanttænder, 71 creveller og af slaver 56 mænd, 25 kvinder, 6 drenge og 5 piger; af disse døde 2 før afrejsen, således at der kun var 90 slaver tilbage. Det gjaldt derfor at få suppleret ladningen, så skibet kunne komme til Vestindien med maner. Herover opstod imidlertid uenighed. Kaptajn Erichsen mente, der var mere end slaver nok på fort Christiansborg, og ville gerne have en lige så stor ladning som første gang. Guvernøren og sekretrådet syntes derimod, at dette var alt for meget, når skibets besætning var så frygtsom, at den gav op over for et par oprørske sorte. Ligeledes var fortets embedsmænd meget fornærmede over, at det skulle hedde sig, der blev holdt så mange slaver på fortet, og denne beskyldning blev tilbagevist med de kraftigste ord: „Og tænker de ved slige fortællelser at besmykke deres egne skidens affærer, og sligt kommer gerne deraf, at de ikke søger hovedet, men med respect at sige rumpen“, d. v. s. de søgte oplysning hos de underordnede fremfor hos ledelsen. Når fortets folk blev så fornærmede, skyldtes det, at kaptajnens ord kunne opfattes som en beskyldning for, at

fortets folk drev slavehandel for egen regning til skade for kompagniet.

I alle tilfælde forsynede man fra fortet skibet med 75 neger-slaver til en værdi af 5185 rdlr., nemlig 22 mænd, 6 kvinder, 38 drenge og 9 piger, så det ved afrejsen i alt kun rummede 165 slaver.

Efter at have fået sine papirer bragt i orden kunne kaptajn Erichsen afsejle for anden gang fra det danske fort den 20. september 1753. Der synes ikke at være overgået „Patientia“ noget mærkværdigt på resten af rejsen. Den 24. maj 1754 vendte skibet tilbage til København.

Den udførlige beretning om slaveoprøret og de begivenheder, der knyttede sig dertil, giver i mange henseender et anskueligt billede af de vilkår, hvorunder slavetrafikken blev drevet. Hvad der trivedes af gemenhed og ondskab i den forbindelse, lader sig ikke så let overdrive. De personer, som gik ud med slaveskibene, var i egentligste forstand blandingsgods, stundom folk af et meget ringe gehalt. Den konkurrence, der eksisterede mellem de forskellige europæiske nationer, førte til snu nederdrægtighed mellem de hvide indbyrdes. At de sorte, når lejlighed bød sig, søgte at tage hævn over de hvide, var kun i sin orden. Selv om der var eksempler på mandig optræden og godt kammeratskab, blev skibsfolkene hyppigt udsat for rænker og risiko. Farten med slaveskibene blev en af de farligste næringsgrene, der har eksisteret, næsten lige så dødbringende for de hvide deltagere som for de sorte. Gennemsnitlig døde for Danskernes vedkommende trediedelen af skibsmandskabet på hele rejsen fra København over Guinea og Vestindien tilbage til Danmark, og for de embedsmænd, der blev ansat på Guineakysten, var tabsprocenten endnu større. Det er i høj grad et spørgsmål, om trafikken var ofret værd.

Akterne vedrørende slaveoprøret på „Patientia“ ligger i rigsarkivet, dels i breve og dokumenter fra Guinea 1746—54 og skibsbøger, dokumenter og regnskaber 1752 og 1753—54, i det Vestindisk-Guineiske Kompagnis arkiv, dels i indkomne diverse (ujournaliserede) Guineiske breve 1755—59 i rentekammerets arkiv.